כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת תצוה ■ ו' אדר ה'תשע"ח ■ 21.02.2018 ■ גליון מס' 467

תפוצה לכל קהילות ישראל

ושכנתי בתוך בני ישראל

/ הרב יעקב הלוי פילבר

באחד מרגעי האכזבה התפרצה מפיו של ירמיה הנביא המשאלה: "מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם, כי כולם מנאפים עצרת בוגדים" [ט א] ויש רבים המסתמכים על דברי ירמיה אלו כהצדקה לפרוש מחלקיו הרעים של עם ישראל כל פעם שיש להם בקורת על מצבה הרוחני־מוסרי של החברה הישראלית. ועל כך שמעתי ממורי ורבי הרב צבי יהודה הכהן קוק: שאמנם ירמיה אמר מה שאמר, אבל בפועל למעשה ירמיה לא עזב מעולם את עמו, אלא ההיפך, כאשר אותם חוטאים הלכו בגלות, לא זו בלבד שירמיה לא נשאר בירושלים, אלא הלך עמהם לגלות, כמו שמסופר בפסיקתא רבתי (כז): בשעת חורבן בית המקדש היה ירמיה בענתות, וכשבא לירושלים ומצאה חרבה החל לבקש את עמו, ואמר: "באיזו דרך הלכו החטאים, באיזו דרך הלכו האבודים, אני הולך ואובד עמהם", ולאחר שהגיע אליהם ומצא אותם בגלות, חיבק אותם ונשקם, והיה בוכה לנגדם והם לנגדו, "ענה ואמר להם: אחי ועמי, כל כך אירע לכם על שלא הייתם שומעים לדברי נבואתי".

גם מהכתוב בפרשתנו: "ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים", לומדים אנו שלא לפרוש מכלל ישראל אלא להיפך להיות מאוחד עם הכלל, שרק כך זוכים להשראת השכינה, רק כאשר נמצאים "בתוך בני ישראל", ולא כאשר פורשים מן הכלל, והחיסרון הזה של הפרישה מן הכלל הוא אפילו אם הפורשים הללו יהיו הצדיקים והכשרים שבישראל, כמו שאמרו חז"ל [כריתות ו ב]: "כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת". וסמך לדבר מוצאים אנו בכתוב: "השוכן אתם בתוך טומאתם" [ויקרא טז טז] שעליו דרשו חז"ל [ספרי, במדבר א]: "חביבים הם ישראל, שאע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם". וההסבר שאין להוציא את הרשעים שהרי 'צבו"ר' הם ראשי תיבות של צדיקים, בינונים ורשעים כך שגם הרשעים הם חלק מהציבור, ועל הרשעים הללו אמרו חז"ל [סנהדרין מד א]: "ישראל אף על פי שחטא - ישראל הוא", וכרבי מאיר שאמר [קידושין לו א]: שאע"פ שישראל אינם נוהגים מנהג בנים, "בין כך ובין כך קרויים בנים", והרשב"א בתשובותיו [ח"א, קצד, רמב] פסק כמותו.

הרמב"ם בהלכות תשובה [פ"ג הי"א] כתב: "הפורש מדרכי צבור, אעפ"י שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצוות בכללן, ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ כאילו אינו מהן, אין לו חלק לעולם הבא". והנה הרמב"ם אינו מדבר באדם עברייין שאינו מקיים תורה ומצוות, אדרבא מדובר כאן באדם "שלא עבר עבירות", כלומר שהוא מקיים את כל המצוות, והחיסרון היחידי שלו הוא שאינו עושה את המצוות בתוך כלל ישראל, וכל חטאו שהוא פרש מעם ישראל, ואז כל תורתו ומצוותיו שקיים מחוץ לכלל ישראל אינן נחשבות כלום, עד כדי כך שאין לו חלק לעולם הבא. את היחס השלילי מצד הקב"ה למי שפורשים מן הכלל אפילו כשכוונתם היא לשם שמים, לומד החתם־סופר מהכתוב: "לא תקים לך מצבה אשר שנא ה' אלקיך", ודרשו חז"ל [עיין רש"י, דברים טז כב]: "אעפ"י שהייתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה". וכך מסביר החתם סופר בספרו "תורת משה" [בראשית, פרשת ויצא]: שהמצבה היא של אבן אחת, והמזבח עשוי מאבנים רבות ההופכות למזבח אחד. ולכן בימי האבות שאחד היה אברהם וכן יצחק וכן יעקב, אז היה מקום למצבה של אבן אחת, אבל לאחר לידת שנים עשר השבטים, צריך המזבח להיות עשוי מאבנים הרבה, שכולן יעשו אבן אחת על ידי בנין, להיות מחוברים אדוקים זה בזה. לכן מאז והלאה היתה המצבה העשויה מאבן אחת שנואה כי היא מסמלת את הפרישה מן הציבור, ומסקנתו שם היא: "הפורש מן הציבור ליקח לו דרך לעצמו, אפילו לשם שמים, הוא המצבה מאבן אחת אשר שנא ה' יתברך".

■

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שוויית חורף
מתנות לאביונים
איני יכול לנסוע לעיר מגוריהם לתת להם את הכסף ביום הפורים. האם נוכל לקיים בכסף זה את מצוות 'מתנות לאביונים'?...
המשך בעמי 2

"רב פורים"
גדולי ישראל, וביניהם הגאון החיד"א זי"ע, תקפו בחריפות את תופעת "רב פורים", והגר"ע יוסף זצוק"ל מביא...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
סגולות למציאת זיווג
מעשה בבחורה בת עשרים ושש שנים שלא זכתה למצוא את זיווגה, וכל פעם שהגיעה הצעת שידוכין לפתחה - ברגע האחרון ירדה ההצעה...
המשך בעמי 5

שביבים
■ שינה מתוקה
■ מכיסא השר לכיסא נכים עם כנפיים
■ אליהו הנביא בנמל יפני
■ "אף בשערה קלה של יהודי"
המשך בעמי 7

הדלקת נר שבת בשמן זית
בפרשתנו פרשת תצוה (שמות כ"ח, כ') כתוב: ויקחו אליך שמן זית זך. הסתפקתי, מה עדיף טפי להדלקת נר שבת...
המשך בעמי 8

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

מתנות לאביונים

שואל פ.ד מרעננה: **אני נוהג במשך כל השנה לאסוף כספים מכמה מתושבי עירי עבור משפחות נזקקות הגרות בעיר אחרת מרחק 45 דקות נסיעה, וכעת בחודש אדר ברצוני שהכספים שאני אוסף עבורם ייחשבו לנותנים כמצוות 'מתנות לאביונים', דא עקא שאיני יכול לנסוע לעיר מגוריהם לתת להם את הכסף ביום הפורים עצמו ואני מעוניין להעביר להם את הכסף ימים מספר לפני יום הפורים. האם נוכל לקיים בכסף זה את מצוות 'מתנות לאביונים'?**

תשובה: כדי לענות על שאלה זו יש לברר בתחילה האם נתינת מצוות מתנות לאביונים חייבת להיות ביום הפורים עצמו, וכמו מצוות פורים האחרות כמו סעודת פורים, שאם אכלה קודם הפורים ואף בליל פורים לא יצא ידי חובתו, ואם כן הוא הדין גם מצוות מתנות לאביונים, או שנאמר שמצוות מתנות לאביונים שונה היא ואפשר לתת את המעות לאביונים קודם פורים כדי שיוכלו להכין את צרכי סעודת פורים עוד לפני פורים.

ונחלקו בדבר הזה רבותינו הפוסקים, יש מהם הנוקטים שמצוות מתנות לאביונים יש לקיימה רק ביום הפורים כשאר מצוות היום[א], אך המגן אברהם[ב] כותב בשם 'בעל המאור'[ג] שאין לתת את המתנות לאביונים לעניים קודם פורים משום החשש שמא העניים ישתמשו במעות אלו לצרכים אחרים ולא יישאר בידם מעות לקיום שמחת הפורים, ומבואר לכאורה שאילולי חשש זה, היה ניתן לקיים מצווה זו אף קודם פורים[ד,ה].

אך יש לדעת, שגם לפוסקים הנוקטים שיש לקיים מצווה זו דווקא ביום הפורים מעיקר הדין, ולא רק מחמת החשש שמא העניים ישתמשו במעות קודם פורים, ניתן לתת את הכסף קודם פורים לגבאי צדקה או לכל יהודי אחר, ולבקש ממנו שיהיה שליח עבורנו לתת את המעות ביום הפורים[ו], ואו אז אנו מקיימים את המצווה בפורים עצמו, והכסף מגיע לעניים ביום הפורים ואין לחוש גם לשמא ישתמשו בו קודם הפורים.

ולכן העצה הראשונה היא לתת לפני הפורים את הכסף לגבאי צדקה או לכל יהודי אחר (כגון שכן של המקבלים) הגר בעיר מגוריהם[ז] של הנזקקים ולמנות אותו שליח לתת את המתנות בפורים עצמו לנזקקים ובכך תקיים את המצווה לכל השיטות.

אולם אם אין באפשרותך למנות שליח, ומעוניין אתה לתת את המתנות לנזקקים עצמם קודם הפורים, ולסמוך על דעות הפוסקים שניתן לקיים מצווה זו אף קודם הפורים[ח], יש לעיין היאך ניתן לתת להם את המעות קודם פורים באופן שאין לחוש שמא ישתמשו במעות קודם פורים לא לצורך צרכי הפורים.

ומצינו בדברי רבותינו הפוסקים שתי עצות בדבר:

א) להתנות עמם בפירוש בעת הנתינה שהמעות הם עבור סעודת פורים ובכך אין לחוש שישתמשו במעות עבור שימושים אחרים קודם הפורים[ט].

ב) לתת להם את המעות קודם פורים בתורת פיקדון ורק בפורים יהפכו למתנה, ומכיוון שכך אין לחוש שמא ישלחו יד בפיקדון[י].

והנה היה מי שרצה להציע פתרון נוסף והוא לתת לנזקקים קודם פורים המחאה בנקאית הנושאת את התאריך של היום הפורים, ובכך אין לחוש שמא ישתמשו במעות קודם הפורים שלא לצרכי פורים, אולם עצה זו לכאורה לא מועילה ואבאר:

דנו הפוסקים[יא] האם יש ניתן לקיים מצוות מתנות לאביונים על ידי נתינת 'צ'ק בנקאי' - המחאה, ויש מהפוסקים שדנו במעמד ההלכתי של הצ'ק, האם דינו ככסף או כשטר חוב, וכן יש מהפוסקים שחילקו בין מקום שהבנק פתוח ביום הפורים למקום שהבנק סגור, אולם יותר נראה להלכה דעות הפוסקים[יב] שנקטו שאכן יוצאים ידי חובה בנתינת צ'ק ביום הפורים, ואין לחלק אם הבנק פתוח או לא, שהרי מצוי פעמים רבות בדרך המסחר, שאדם מקבל צ'ק, ומעביר אותו למוטב אחר, ועל ידי כך משלם במכולת, פודה את הצ'ק אצל חלפן כספים וכל כי האי גוונא, ומעתה גם אם הבנק סגור ביום הפורים, סוף סוף יכול הוא להשתמש בצ'ק ביום הפורים עצמו, וזאת גם אם תאריך הצ'ק הוא מאוחר יותר מיום הפורים, כל שאפשר להשתמש בצ'ק בפורים עצמו, התקיימה בכך המצווה.

ומעתה אם ייתן את ההמחאה קודם יום הפורים, אף אם יכתוב את התאריך ליום הפורים, סוף סוף יוכל המקבל לממש את ההמחאה ימים מספר לפני פורים על ידי נתינתו לאדם אחר, וממילא עדיין קיים החשש שמא ישתמש בכסף קודם פורים שלא לצרכי פורים, ולכן גם במקרה זה יצטרך לפעול על ידי אחת משתי העצות דלעיל.

אולם זאת יש לדעת שאם מדובר בצ'ק 'למוטב בלבד' ונכתב עליו שם המוטב, שאז האפשרות היחידה לממש את הצ'ק הוא על ידי הפקדתו בבנק של המוטב בלבד, או אז אכן יש לחלק בין מקרה והבנק פתוח או סגור, וצריך לבדוק ולוודא שהנזקק יוכל לממש את הצ'ק בפורים עצמו, ולא קודם לכן[יג], ואם אכן כך, אזי שעצה זו מועילה גם בלי להשתמש באחת משתי העצות דלעיל, אך עיין לקמן שגם באופן כזה אין הדבר פשוט.

והנה ישנה עצה אחרת להעביר את המתנות לאביונים עבור הנזקקים על ידי העברה בנקאית[יד], באופן שהכסף ייזקף לזכותם ביום הפורים[טו] (וגם אם סניף הבנק סגור יוכלו למשוך את הכסף בכספומט) וכך יוכל לקיים מצווה זו ממרחקים באופן שאין לחוש שהנזקקים ישתמשו בכסף עוד קודם הפורים.

ואולם לעניות דעתי יש לפקפק בעצה זו, שהנה הסכימו הפוסקים[טז] שאי אפשר לצאת ידי חובת 'מתנות לאביונים' על ידי 'מחילת חוב' וכגון שהעני היה חייב 1000 ש"ח לשמעון, ושמעון מחל לו על החוב בפורים - לא קיים בכך את המצווה על אף שמן הסתם שמחו שמחה גדולה וזאת משום שאין כאן 'נתינה', ואם כן, במידה וחשבון הבנק של העני נמצא בחריגה ממסגרת האשראי הרי שהפקדה לחשבונו, לא תאפשר למשוך את הכסף, אלא רק תקטין את חובו לבנק, ואם כן הפקדה זו אינה 'נתינה' אלא 'מחילה'[יז], ומאחר ובעניים עסקינן, אין מדובר בחשש רחוק, והוא הדין לגבי נתינת צ'ק 'למוטב בלבד' עם שמו של הנזקק[יח].

והנה לאחרונה מציעים חלק מהבנקים שירות חדש והוא 'שליחת מזומן על ידי SMS', ועל ידו ניתן להעביר כסף עבור מוטב, והמוטב מקבל הודעה כתובה לטלפון הנייד בו כתוב קוד ההעברה, אותו הוא מזין במכשיר הכספומט הקרוב אליו, ובכך מקבל את הכסף מבלי שהכסף עובר כלל דרך חשבון הבנק שלו[ט], ואפשרות המשיכה היא מיד לאחר ביצועה על ידי הנותן, וכך ניתן לקיים את המצווה בו ביום באופן שגם הנתינה וגם הקבלה מתבצעים ביום הפורים עצמו[י] על אף שהנותן והמקבל מתגוררים בריחוק מקום אחד מהשני, וללא צורך להיכנס לחששות של 'בנק סגור' ו'חריגה ממסגרת אשראי'.

אך זאת יש לדעת שתוקף 'פקודה זו' היא לזמן מוגבל (24 שעות, או עד השעה 22:30 של אותו יום אצל בנק אחר) ולכן צריך לוודאות שאכן המוטב משך את הכסף בעוד יום הפורים בעיצומו, שאם לא עשה כן, הרי שלא התבצעה כלל נתינה כי בסופו של הדבר הכסף לא נמשך כלל.

א - עיין בביאור הגר"א לשו"ע או"ח סימן תרצ"ה סעיף ד' ומשמע שיש לקיים את הנתינה בו ביום כשאר מצוות היום, וכן בערוך השולחן סימן תרצ"ה סעיף ב' כתב שיש לתת את המתנות בו ביום ולא יועיל לתת להם קודם פורים אף אם נתן מפורש עבור פורים משום שזהו חובת היום.

ב - סימן תרצ"ד ס"ק א', ומובא בביאור הלכה שם. ובמחצית השקל כתב 'ומנהג העולם ליתן קודם פורים אף דמתנות לאביונים מצוותו דווקא ביום פורים, צריך לומר דעכ"פ נותן שתי מתנות לשני אביונים גם ביום פורים, וגם יש הרבה עניים החוזרים על הפתחים בפורים' וי"ע אודות מה שכתב שמצוותו דווקא ביום הפורים, אם משום שסבירא ליה כגר"א דלעיל, ולפי זה המחצית השקל חולק על המג"א שעליו הוא נסוב שמבואר ממנו שרק מחמת החשש 'שמא יאכלוהו' אין לתת קודם פורים, ולכן יותר נראה לומר שמה שכתב שמצוותו דווקא ביום הפורים נסוב זה על דברי המג"א שיש לתת דווקא קודם בפורים שמא יאכלוהו, וי"ע, ועיין לקמן הערה 3 (ובבאר היטב סימן תרצ"ה ס"ק ז' הסתפק האם מקיימים מצווה במתנות לאביונים כששולחים לפני פורים ומגיע לנמען ביום הפורים והסתפק בזה גם לגבי משלוח מנות)

ג - דף ב' ע"ב בדפי הרי"ף למסכת מגילה, וראייתו מגמ' מגילה דף ד' ע"ב שבזמן התקנה שהיו קוראים בי"א ובי"ב באדר היו גובין ומחלקים בו ביום, וא"כ מבואר שניתן לתת מתנות לאביונים עוד קודם פורים, ובפמ"ג לסימן תרצ"ד א"א ס"ק א' ביאר שסברא הוא ליתן לעני קודם שיכין לפורים (ולכן שונה מצוות מתנות לאביונים משאר מצוות הפורים שזמנן דווקא בו ביום ובשו"ת דברי יציב שיובא לקמן ביאר בזאת את סדר הסימנים של השו"ע שבסימן תרצ"ד כתב דיני מצוות מתנות לאביונים, ובסימן תרצ"ה כתב דיני סעודת פורים ומשלוח מנות , שהמתנות לאביונים הן קודם פורים כדי להכין לסעודה ומשלוח המנות והסעודה זה ביום הפורים עצמו) ורק בזמן הזה שישראל מיוסרים בדקדוקי עניות אם ניתן להם בי"א ובי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו ביומא ההוא ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה, עכת"ד. והנה יש לעיין מה יענה הגר"א על גמ' מפורשת זו, ונראה לומר שנח' הגר"א ובעל המאור, אם דווקא בזמן התקנה היה ניתן לתת מתנות לאביונים בי"א וכדו', שזה היה חלק מהתקנה המיוחדת לבני הכפרים להקדים גם את מצוות מתנות לאביונים, וכך למד הגר"א, אולם בעל המאור למד שמכך ניתן ללמוד הלכה עקרונית שאין חיוב לתת את המתנות לאביונים דווקא בו ביום (ורק בזה"ז שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות יש לחוש שמא יאכלוהו את המעות קודם פורים) ולפ"ז היה נראה לי לומר, לולי דמסתפינא, שיש לומר שבזמננו אנו שחיים אנו בדור של שפע בי"ה, וכמעט אין נזקקים רעבים לפת לחם, א"כ ניתן לתת את המעות לעני עוד קודם פורים (גם בלי להיזקק לאחת מב' העצות המובאות בגוף התשובה) שהרי אין כאן 'גזירה' שנבוא ונאמר 'בטל הטעם לא בטלה התקנה' אלא יש כאן 'חשש' שמא יאכלוהו העניים את המעות שלא לצרכי פורים, ובהוסר החשש, חזר הדין לעיקרו, וי"ע. אולם שבתי והתבוננתי, שגם לדעת בעל המאור יש לומר שלא עלה על דעתו לומר שניתן לתת לעניים מתנות לאביונים קודם פורים, אלא רק בזמן שהתקנה לקרוא את המגילה בי"א נוהגת, אבל בזמן הזה שישראל מיוסרים בדקדוקי עניות, אם נקרא בי"א, ניתן את המעות לעניים בי"א משום עיניהם של עניים הנשואות למקרא מגילה, וממילא יאכלוהו את המעות קודם פורים, וא"א לקרוא את המגילה בי"א ולתת מתנות לאביונים בי"ד כמבואר בהמשך דבריו של בעל המאור שם, וממילא לא ניתן בזה"ז להקדים לתת מתנות לאביונים, לא משום החשש שמא יאכלוהו, אלא משום שאין אנו קוראים את המגילה בי"א (והסיבה שאכן לא קוראים בי"א זה משום החשש שמא יאכלוהו) ודו"ק היטב בדבר (ובזה יש להסביר מדוע בפורים המשולש בירושלים נותנים מתנות לאביונים ביום ששי, ולא חוששים שמא יאכלוהו את המעות, וכבר עמד על כך בספר פסקי תשובות שם הערה 15, ולהנ"ל מבואר שהחשש שמא יאכלוהו את המעות הוא רק בא לבאר מדוע א"א להקדים את קריאת המגילה לי"א בזמננו, אבל היכן שאכן קוראים את המגילה יותר מוקדם מיום השמחה כפורים המשולש בירושלים אכן ניתן לתת מתנות לאביונים בעת קריאת המגילה כי זה בכלל התקנה) וממילא בזה"ז שאין קוראים את המגילה בי"א אלא בי"ד וט"ו, לא ניתן לקיים מצווה זו אלא בי"ד וט"ו כשאר מצוות היום שזמנן בו ביום, אולם לפ"ז קשה למה הביא המג"א את דברי בעל המאור להלכה בזמן הזה, ואולי אה"נ גם המג"א הבין כך את דברי בעל המאור, וזה גוף כוונת מחצית השקל שהסתפקתי בדברו לעיל בהערה 2 וי"ע. אולם בפמ"ג הנ"ל מבואר לכא' לא כך, אלא שמצוות מתנות לאביונים אין זמנה בו ביום, וכן יוצא משו"ת דברי יציב שיובא לקמן, ופוסקים נוספים המובאים בספר פסקי תשובות סימן תרצ"ד הערה 34.

ד - והנה לקמן יובא ב' עצות לתת מתנות לאביונים קודם פורים מבלי לחשוש שהעניים יאכלוהו את המעות קודם פורים, ויש לעיין ממתי ניתן לקיים מצווה זו לדעות אלו, ובפירוש המשניות לרמב"ם פ"א מהלכות מגילה משנה ג' מבואר שניתן לתת בי"א ובי"ב ובי"ג, וכן כתב ביד החזקה הלכות פורים פ"ב הלכה י"ד שבני הכפרים אם חלקו לאביונים ביום קריאתן יצאו' ומשמע לכא' שרק מי"א ניתן לתת מתנות לאביונים ולא קודם לכן, וע"ע בשו"ת מהר"י אסאד (יהודה יעלה) סימן ר"ז, אולם בשו"ת דברי יציב דיובא לקמן לא משמע שהוא דווקא מיום י"א, וכן בפמ"ג הנ"ל בשכתב סברא הוא לתת קודם פורים שיכין לפורים משמע אף לפני י"א, ובאמת י"ל שזה תלוי בחקירה דלעיל הערה 3 אם הוא חלק מתקנת הכפרים וא"כ הוא רק מי"א (ועיין בטור ושו"ע סימן תרפ"ח שהאנוס יכול לקרות לכמה דעות כבר מר"ח כי החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה כתיב) אך אם הוא לא חלק מתקנת בני הכפרים אלא סברא הוא להקדים, א"כ אפשר אף זמן רב קודם פורים, העיקר לתת לעני כסף עבור פורים באופן שאין חשש שמא יאכל את המעות קודם פורים שלא לצרכי פורים וי"ע (ובאופן שנותן לגבאי צדקה והגבאי צדקה הוא שליח עבורי לתת את המעות בפורים אפשר לתת לו זמן רב קודם פורים)

ה - ולכא' דברי המג"א סותרים זא"ז שהרי בסימן תרצ"ה ס"ק י"ג כתב אודות דברי הרמ"א שיש לשלוח מנות ביום ולא בלילה ומקורו מדברי הרא"ש פ"ק דמגילה ד'ימי משתה ושמחה' כתיב, וע"ז כתב המג"א וה"ה 'מתנות לאביונים' ומבואר לכא' שמצוות מתנות לאביונים לא ניתן לקיימה קודם הפורים כי זמן הנתינה הוא דווקא בו ביום, וזה דלא כדברי המג"א בסימן תרצ"ד בשם בעל המאור (ובפמ"ג א"א תרצ"ה ס"ק ד' עמד על סתירה זו) ובלבושי שרד ביאר את דברי המג"א כאן שהוא משום שמא העניים יאכלוהו את המעות קודם פורים ולא משום 'ימי' ולפ"ז א"ש דברי המג"א, אולם לאמור לעיל הערה 3 יש לומר בדעת המג"א דלעולם סביבא ליה שמצוות מתנות לאביונים ניתן לקיימה רק ביום י"ד וט"ו כדברי הגר"א משום ד'ימי' כתיב, ורק בזמן התקנה היה ניתן לתת בי"א, וע"ז נסובים דברי המג"א בסימן תרצ"ד, וכאן בסימן תרצ"ה כתב את ההלכה לזמן הזה, שאין תקנה דבני כפרים וממילא יש לתת 'בו ביום'.

ו - ערוך השולחן שם. ועיין בכא מציעא דף ע"ח וברש"י שם אודות מגבית פורים.

ז - ודנו הפוסקים האם בן עיר יכול לתת מתנות לאביונים לבן כרך וכן להפך, ורבים מהפוסקים הסיקו שהכל הולך אחר המקבל, ולפי זה אם בן י"ד יתן לבן ט"ו באופן שהכסף יגיע לבן ט"ו ביום ט"ו או קודם ט"ו אבל ינהג לפי אחת מב' העצות המובאות בגוף התשובה - שפיר דמי (עיין מה שמביאים מבעל המנחת יצחק בספר פסקי תשובות סימן תרצ"ד הערה 94) וכן אם בן ט"ו יתן לבן י"ד ביום י"ד או אפי' קודם לכן לפי אחת מב' העצות דלעיל - ג"כ שפיר דמי, אולם הרב משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"א סימן ת"ד, וח"ב סימן שנ"ב וח"ג סימן רל"ח) הסתפק אם בן י"ד יכול לתת לבן ט"ו בגוונא שהכסף מגיע לבן ט"ו רק בט"ו שאצל בן י"ד כבר פורים נגמר והלך לו אם יוצא בזה ידי חובה, וכן מביאים בשם החזו"א שבן עיר ששלח לבן כרך לא יצא ידי חובה, וכן בספר הליכות שלמה פורים פרק י"ט סעיף כ"א כתב שבן עיר צריך לתת מתנות לאביונים לבן עיר ובן כרך לבן כרך (ולפי זה יש לעורר גם על הפרשי השעות שיש בין מקום למקום) אולם אם בן ט"ו יתן בט"ו מתנות לאביונים לבן י"ד לכו"ע לא יצא ידי"ח (שאחר שהולכים אחר המקבל ואצלו כבר פורים עבר)

ח - אולם יש לדעת כי לפי תורת הנסתר יש לקיים מצוות מתנות לאביונים לאחר תפילת שחרית וקריאת המגילה בבוקר יום הפורים (כך החיים תרצ"ד ס"ק י"ז) ועוד שברכת שהחיינו דיום (לדעת הרמ"א שמברכים ביום) קאי גם על מצווה זו, ובספר יסוד ושורש העבודה שער י"ב פרק ו' כתב לקיים מצוות מתנות לאביונים עוד קודם התפילה.

ט - שו"ת דברי יציב או"ח סימן רח"צ.

י - כך מביאים בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יא - עיין שו"ת משנה הלכות חלק ו' סימן קכ"ב ועוד.

יב - כך דעת הגרשז"ז זצ"ל מובא בהליכות שלמה פורים פרק י"ט סעיף כ"ג, וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל חזון עובדיה פורים מדיני מצות שמחת יום הפורים סעיף ו'.

יג - בפתיחה לקובץ התורני 'כי בא מועד' לרב בנימין חותה שליט"א מביא ששלח לגר"ע יוסף זצ"ל אם יוצאים ידי חובה בהמחאה למוטב בלבד, והשיב לו הגר"ע זצ"ל 'יוצאים ידי חובה' אולם במאמר מאת ר' צבי רייזמן שליט"א (רץ כצבי) מביא שנכדו של הגר"ע, הרב עובדיה יוסף טולידאנו שליט"א כתב לו 'לענ"ד לא הוסבר למורי זקיני טיבה של המחאה זו ומשמעותה'.

יד - ועיין שו"ת מנחת אשר חלק א' סימן ק"ט וסימן ק"י שכתב שהעברה בנקאית נחשבת 'נתינה' ו'קניין' לכל דבר ועניין ע"ש.

טו - ואם אפשרי הדבר שבאותו יום שמבצעים את ההעברה הכסף נזקף לזכות המוטב, א"כ יבצע את ההעברה ביום הפורים ובכך ירוויח גם את הדעות שצריך לעשות את הנתינה ביום הפורים.

טז - עיין הליכות שלמה שם סעיף כ"ד, וחזון עובדיה שם.

יז - ועיין בדברי הגרשז"ז זצ"ל שם שגם פריעת חוב של העני לצד ג' הרי היא בכלל 'מחילת חוב' עיין שם טעמו.

יח - ויש לבדוק זאת לאור הנחיות בנק ישראל משנת תשס"ז שלא לאפשר חריגה ממסגרת האשראי, ואם ישנה כזו הרי שהבנק מעמיד מסגרת אשראי חד צדדית, ואם כן, כן יוכל למשוך כסף זה.

יט - ולמעשה גם לא צריך שיהיה לנמען כלל חשבון בנק.

כ - ובשו"ת מהר"י אסאד סימן ר"ז יצא לחדש שאם מזכה לעני את הכסף ביום הפורים הרי זכין לאדם שלא בפניו והתקיימה המצווה, ועיין מה שכתב בזה בשו"ת שרגא המאיר ח"ג סימן קי"ב, ולולי דבריהם היה נ"ל שאע"פ שזכיה יש כאן מ"מ נתינה אין כאן ולא יצא ידי"ח בכה"ג (וכמו מחילת חוב למ"ד מחילה צריך הקנאה ובכ"ז נקטו הפוסקים שלא יצא ידי"ח מאחר ואין כאן 'נתינה')

"רב פורים"

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

גדולי ישראל, וביניהם הגאון החיד"א זי"ע, תקפו בחריפות את תופעת "רב פורים", והגר"ע יוסף זצוק"ל מביא (בשו"ת יחו"ד ח"ה ס"נ), שמסופר שהגר"ש סופר זצ"ל, בנו של ה"חתם סופר" זי"ע, נפטר כתוצאה מעוגמת נפש מזלזול וצער שגרם לו "פורים רב" אחד, בדברי שחוק והיתול. הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו מועדים וזמנים, זועק מרה על בני תורה שקובעים מסיבת פורים ומתלוצצים על רבנים ותלמידי חכמים, ועוברים על איסור חמור של לשון הרע וביזוי תלמידי חכמים והלבנת פנים ברבים, שהעושה כן אין לו חלק לעולם הבא. ואפילו לסתם אנשים כשרים שבישראל אסור לבזותם ולצערם משום שמחת פורים. וכן מבואר בנימוקי יוסף (מגילה ז ע"ב), שזה שאמרו חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, היינו לומר מילי דבדיחותא ולשמוח בשמחה של מצוה, ולא שישתגע בשכרותו וימשך אחר שחוק וקלות ראש וניבול פה, שאין זה שמחה אלא הוללות וסכלות וכו'. עכת"ד. וכך כתב גם הגרא"י הורביץ זצ"ל בשו"ת קנין תורה (ח"ב קכ"ה), כשבשנת תשע"א פורסם מכתב ממרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א, הכותב נגד אותם "רבני פורים" שהופכים את כבוד רבותיהם ללעג וקלס, למשל ולשנינה.

אבל אז טוענים ליצני הדור, ש"מנהג הפורים רב התחיל כבר בוואלזין, אצל ר' חיים מוואלוזין עצמו. ומי אמר להם??- "כך מפורסם"...

--- האמנם?

לראשונה מסופר הסיפור בספר "פתגמים מחוכמים ושיחתן של תלמידי חכמים", מאת ר' משה הענך בערשטיין (לונדון תרס"ד), כך: "אמרו על בני הישיבה בוואלאזין, שהעמידו בפורים רב לפי שעה, ותמיד בחרו בני הישיבה במחודד אחד, מהתל בהיתולים, שכוחו במוחו לחדש חרוזים על "מזמור שיר חנוכת" ו"אז ישיר". וכדרכם תמיד, כי המהתל יקרא בימים אלו הרב (לפי שעה) מוואלאזין. אך טרם קיבל עליו שם זה, הותנה עמו, כי אחר חג הפורים, עליו ללכת לפייס את מי אשר החמיד לצון עליו, כי יכפר לו ובעד כל העם. ויהי אחד מהם אמן נפלא לתהילה ולמשמים מרוב חידודיו, אשר מבלי כל שנוי התחקה את תנועות הנצי"ב. ויהי כעבור ימי המשתה, בא זה לפני הנצי"ב ויתנצל כי היה מבושם יותר מדי. ויאמר הנצי"ב ז"ל: "העולם אומרים מה שמצוי בשיפולי ריאה בבהמה, זהו סירכא, בשכור נמצא על לשונו (וואס ביי ניכטערן אויפ'ן לונג, איז ביי שכורען אויפ'ן צונג) ואם כן קשה, הלא ישקו את הבהמה יין שרף, ויבדקו במקום הריאה את לשונה וידעו מה שבתוכה?. והתירוץ, זה הוא הכלל רק אצל אדם, אבל לא אצל בהמה"...

רבי יהושע מונדשיין ז"ל, חוקר תורני נודע וספרן מומחה במחלקת כתבי היד התורניים בספריה הלאומית בירושלים, פירסם בשעתו מאמר נרחב על הענין. לדבריו, אותו סיפור עצמו הובא ב"פתחא זעירא" (שבספר "צבא רב", פיטערקוב התרס"ח) על ה"פורים רב" של אב"ד ברלין רבי צבי הירש ברלין זצ"ל, בעוד שבספר "שיחות חולין של תלמידי חכמים החדש" (מונקאטש תרס"ט) הוא מסופר על ה"פורים רב" של ה"נודע ביהודה" בכבודו ובעצמו. כעבור 01 שנים נדפס שוב הסיפור בברלין ושם הוא מסופר על "צעיר מבית מדרשו של רבה הנודע של פראג, רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל"... כעבור שנתיים הודפס הסיפור ב"אוסף הבדיחות היהודיות" (ברלין התרפ"ב), שם הוא מסופר על ה"פורים רב" של... ישיבת וולוז'ין. כעבור מספר שנים פרסם אותו מחבר עצמו את הסיפור, והפעם ייחסו ל"פורים רב" של ראש ישיבת וולוז'ין בעל ה"בית הלוי". בספרו של רבי ברוך אפשטיין זצ"ל, "מקור ברוך", פורסם הסיפור (בוילנא תרפ"ח) והוא מסופר על... רבי איצלה מוולוז'ין. ועוד לא סיימנו: בתרפ"ח, בספר "די וועלט דערציילט", סופר אותו סיפור על... הנצי"ב מוולוז'ין ואילו בשנת תרצ"ה, בספר "דברי חן ושכל", כבר יוחס הסיפור לקראקא. כך עבר הסיפור מגלגול לגלגול, כאשר רובו יוחס למקומות ואישים שונים.

משנפל הסיפור לידיו של ר"ל פישמן (מימון),שר הדתות לשעבר וכותב ספרי מנהג וסיפורת, נהג בו טובת עין, עטף אותו באיצטלה של היסטוריה ובנה ממנו בנין אב במנהגי ישראל....פישמן- מימון, בספרו 'חגים ומועדים', תלה את "מנהג הרב- פורים" כתקנה של רבנו הגר"ח מוולוז'ין, תוך כדי שהוא מביא את הסיפור הנ"ל ומייחסו לר"ח מוולוזין בעצמו, לא פחות ולא יותר...

הרב מונדשיין ז"ל פיקפק בכל התיאוריה "המפורסמת", לפיה ה"פורים רב" החל מזמן הגר"ח מוולוז'ין זי"ע. הוא מצטט מכמה מקורות שלא שמעו על התזה הזאת. אחד מהם, מבני התקופה, כותב בספרו כי: "מסופקני מאד אם באמת היה המנהג [של בחירת "רב לפורים"] נהוג גם בישיבת וולוז'ין מזמן מן הזמנים. אני למדתי בישיבה זו לפני חמשים שנה [=בערך בשנת תרמ"ח], ובכל זקני העיר לא מצאתי אף איש אחד, שיכולתי להציל מפיו דבר ברור, לאמור: "בעיני ראיתי בחירת הרב לפורים". סיפרו לי על המנהג, אבל איש לא ראה אותו בעיניו. אחי הבכור למד בוולוז'ין 22 שנים לפני [=בערך בשנת תרכ"ו]. 17 שנה לפניו [=בערך בשנת תר"ט] למד אבינו שם (היינו למד בוולוז'ין כ-45 שנה אחרי יסוד הישיבה), ואף הם לא ידעו לספר לי דבר מפורש על "הרב לפורים". גם הם רק שמועה שמעו, ובעיניהם לא ראו. ונוטה אני לחשוב, שמעולם לא היה מנהג זה נהוג בישיבת וולוז'ין, אלא יחסו לה מה שהיה נהוג במקומות אחרים". מצד שני, ישנם מקורות אחרים שאכן מדברים על מסורת כזו בוולוז'ין וגם כותבי קורותיו של הרא"י הכהן קוק מספרים שהיה בעצמו ה"פורים רב" של וולוז'ין, כך שאולי היה תפקיד שכזה בוולוז'ין, אולי בתקופות מאוחרות יותר.

❋❋❋

כשלמדתי ב"קול תורה" ערך אחד הבחורים (כיום מו"צ בירושלים ומח"ס חשובים) את שיעוריו של ראש הישיבה הגרמ"י שליזנגר שליט"א ובני הישיבה למדו בשיעורים המודפסים.

בשבוע שחל בו פורים, נשא ראש הישיבה שליט"א שיעור בענין עדי השטר, והעורך ערך את השיעור כולו בחרוזים מדויקים ומופלאים. בערב פורים נמכרו דפי ה"שיעור כללי" בחוברת, בה הובאו דברי הגמרא, הראשונים והאחרונים ויסודו הלמדני של ראש הישיבה, בחרוזים מוצלחים ומתוחברים היטב, כששורת הסיומת הייתה: "נכתב לרגל יום הפורים הנורא/ ע"י הבחור שר"א"...

היתה זאת הוכחה משובחת לכך שאפשר לשלב למדנות ויצירתיות, כשרון והבנה עמוקה, עם כשרון כתיבה איכותי ומשובח. להוסיף שמחה, מבלי לפגוע באף אדם.

סיפור לשבת

סגולות למציאת זיווג

המובא להלן נלקט מתוך הספר זכותא דיעקב / עובדות והנהגות, שחיברו הרב משה חליוה שליט"א תלמידו של הרה"ג רבי יעקב אדלשטיין זצוקללה"ה, גאב"ד דרמת השרון. ספר רב עניין ותוכן, שבו שו"ת בקשת רחבה של נושאים, שיחות וחידושי תורה וסגולות על טהרת הקודש.

מעשה בבחורה בת עשרים ושש שנים שלא זכתה למצוא את זיווגה, וכל פעם שהגיעה הצעת שידוכין לפתחה - ברגע האחרון ירדה ההצעה. וסחתי זאת למו"ר זצוק"ל וכדרכו אמר בפה קדשו "ה' הושיעה המלך יענינו ביום קראינו", והוסיף בזה שלוש עצות ואלו הן: א. שתאמר בכל יום שני פרקים מפרקי שיר המעלות ולא משנה איזה. ב. יתכן שיש עליה קללה ואם היא חוששת מקללות, שתעשה התרת קללות. ובעניין זה סיפר לי מו"ר זצוק"ל שכשרצו לפטר את הרב הראשי גורן והיה עורך דין אחד שעסק בזה, קילל גורן או אחד מאנשיו את אותו עורך דין שימות, ומיד רץ העו"ד למרן הגראמ"מ שך זצוק"ל ושאלו אם יש לו לחשוש מקללה זו, ואמר לו מרן זצוק"ל שלא יחשוש, ועברו מאז שלושים שנה ואותו עורך דין חי. אמנם אם כי, שלא כל קללה נתפסת, מ"מ אם היא חוששת מקללות שתעשה התרת קללות. ג. שתקנה מתנה לחתן וכגון טלית [וזה סגולה שתתארס]. ובפ"א בקשתי ממו"ר זצוק"ל ברכה עבור בחורה בת עשרים ותשע שנים שחיפשה את זיווגה, והציע מו"ר זצוק"ל, שתקנה מתנה לחתן כגון טלית וכל יום תקרא שני פרקים מפרקי שיר המעלות עד לארוסיה, ואכן,תוך פרק זמן קצר זכתה והתארסה, ומה מאוד שמח מו"ר זצוק"ל כשספרתי לו מארוסיה.

פ"א הזכרתי למו"ר זצוק"ל שמות מבנות משפחה פלונית שטרם מצאו את זיווגם, ואמר מו"ר זצוק"ל שילמדו הלכות שבת. לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה. וכעבור כמה שבועות שאמרתי למו"ר זצוק"ל שוב את שמותיהם והזכרתיו שייעצם שילמדו הלכות שבת וטרם נושעו, שאלני אם אמנם לומדים הם הלכות שבת. ולכשבררתי זה מאותה משפחה השיבוני שאכן הם לא הקפידו על כך, ויהי לפלא. כשהתייעצתי עם מו"ר זצוק"ל אודות אח ואחות מבוגרים מאוד שלא מצאו את זיווגם אמר שיקראו בכל יום פרק ל"ב בתהלים, וכן היה פעמים רבות, שאמר למעוכבי זיווג לקרוא פרק זה כסגולה לזיווג, ופעמים רבות אמר לי שיקראו בכל יום שני פרקי תהילים ולא משנה איזה.

פ"א דברתי עם מו"ר זצוק"ל על אח ואחות מבוגרים שטרם זכו לבנות בית בישראל ואמר לי שיקבלו על עצמם תוספת שבת וכשאלתיו לכוונתו בזה, אמר לי כגון שאם ישנו שולחן שיש עליו מפה ויש שולחן ליד שאין עליו מפה יפרסו מפה גם על השולחן השני, וכיון שהם סמוכים על שולחן הוריהם שישתתפו עם ההורים על המפה. פעמים רבות כשבאו לבקש הימנו ברכה עבור בן או בת מבוגרים היה אומר, שיראו אם באחת ההצעות שהוצעו להם עד כה הורידוה באופן שהצד השני נפגע מכך, והיה מורה לרצותם ולבקש סליחתם.

סגולות לזרע של קיימא

כשדברתי עם מו"ר זצוק"ל אודות זוג למעלה מבני ארבעים שנה שלא זכו להיפקד בזש"ק, שאלני מו"ר זצוק"ל לשם הבעל ואמו ומשלא ידעתי להשיבו זולת שם האישה ואמה, אמר לי שאם הבעל כהן שיכוון בברכת כהנים יברכך בבנים וישמרך בבנות. ואמר שגם אם הוא לא כהן יכוון זה בשעת ברכת כהנים. ופעמים רבות כשאמרתי לו שמות שלא נפקדו בזש"ק אמר לעשות סגולה זו. ופ"א כשבקשתי ממנו ברכה לזוג פלוני ואמר לעשות סגולה זו, שאלתיו אם יש עוד סגולה עבורם, ואמר לי שזה מספיק עצה טובה. ובפ"א שאלתיו מהו המקור לסגולה זו דברכת כהנים, ואמר לי שזה כתוב בתוספות על התורה,שיכוין יברכך בבנים וישמרך בבנות, והגרי"ז זצ"ל אמר שזו עצה לא פחות טובה מאשר ללכת למקובל ולבקש ברכה. אכן פ"א שאלתיו על סגולה נוספת עבור זוג פלוני ואמר לי שאם יש כולל שצריך תה או קפה שיתרמו לשם, ושאלתיו אם צריך ליתן דווקא לכולל או דאפשר ליתן אפי' לבית כנסת וביהמ"ד, ואמר לי שאפשר רק באופן שיש שם שיעורי תורה.

שמות בארץ

הוי עובדא שהבאתי למו"ר זצוק"ל פתק עם שמות של בחור ובחורה אשר בקשוני לשואלו אם שמותיהם תואמים זה לזה לנישואין, ועיין מו"ר זצוק"ל בפתק זמן מה ואחר מכן אמר לי שאם היו לוקחים את הפתק לאנשים שמבינים בשמות - הם היו אומרים שאינם מתאימים. אמנם, הוסיף ואמר לי, שאנחנו לא מסתכלים על זה והם יכולים להתחתן,וחושבני שזהו אחד מהמופתים הגדולים של מו"ר זצוק"ל, והבן לאשורו. ובפ"א הגשתי לפניו פתק עם שמות אשר חפצו לידע אם תואמים הם זה לזה והוספתי ואמרתי שהם כבר מאורסים רק שמ"מ חפצים לדעת אם שמותיהם תואמים ולא חפץ מו"ר זצוק"ל להשיב בזה באומרו הרי הם כבר מאורסים והא ניחא לו היו שואלים מקודם. אמנם לבסוף אמר ששמותיהם תואמים.

המשך בעמוד הבא...

[ויתכן שמה שהשיב בזה בסופו של דבר, הוא בכדי שלא יתפחדו השואלים מעצם מה שלא השיב בזה.].

עצות וסגולות שונות

הצגתי בפני מו"ר זצוק"ל בחור אחד שהיה מגמגם וחפץ בברכתו ובעצתו, ואמר מו"ר זצוק"ל לבחור הנ"ל: "שמעתי בשם חכם אחד שאמר לקרוא בנחת כך "וירא, בלק", ולקרוא פרשת שבוע לאט כל מילה ולהבין וה' יעזור". ובפ"א שהזכרתי למו"ר זצוק"ל את שמו של אותו בחור אמר לי בזה"ל: "שיקרא את הפרשה לאט ובהמשך הזמן יסתדר".

פעמים שייעץ לחולים לקרוא פרק ק"ג בתהילים ולעשות פדיון נפש, אמנם כששאלתיו אם יכול לעשות הפדיון נפש להחולה אמר שאינו עוסק בזה ויש מומחים לכך שיודעים לעשות הפ"נ עפ"י הרש"ש והחיד"א ז"ל. ראיתי שאמר למאן דהוא שביקשו ברכה לפני ניתוח שידליק קודם הניתוח נר אחד לזכותי' דרבי מאיר בעל הנס ונר אחד לזכותי' דהחזו"א ז"ל,)ויבקש שבזכותם יעבור הכל בשלום. כמדו' דפ"א הבאתי לפניו שם של אישה שסבלה ברגליה ואמר שבעלה ילמד פרק "כיצד הרגל". לפלוני שביקש ברכה לרפו"ש בעיניו אמר מו"ר זצוק"ל לקרוא פסוקי אותיות ע' בפרק קי"ט שבתהלים. פעמים רבות שהבאתי למו"ר זצוק"ל שמות של נשים לפני לידה אשר ביקשו ברכתו ללידה קלה ואמר שיקראו בכל יום פרק א' וב' שבתהלים עד הלידה.

לסובל מכאב בטן אמר לשתות תה בבונג ולסובל מצינון אמר לשתות תה עם לימון.

בקרב קדושים יתהלל

גדולי ישראל מכל החוגים והעדות העריצו את מו"ר זצוק"ל להפליא ועוד יסופר על כך רבות, ובכאן אביא דכשהייתי בביתו דמרן פוסק הדור הגר"ש הלוי ואזנר זצוק"ל וזכיתי להביא לו את קובץ השיחות הראשון שהוצאנו משיחותיו דמו"ר זצוק"ל, אמר לן מרן הגר"ש זצוק"ל בפנים מאירות "ירחיב ה' דרכיכם, יאריך ר' יעקב ימים ושנים", וכשנפניתי לצאת מחדרו והסיף ואמר לי בפ"ק ובחיבה מיוחדת "תדרוש בשלומו", וכמים הפנים אל הפנים, כשספרתי למו"ר זצוק"ל שבקרתי אצל מרן הגר"ש זצוק"ל ועל שדרש בשלומו נהנה מכך טובא והודה לי על כך. וכזאת היה אצל רבים מגדולי ישראל אשר זכינו לשמוע מפיהם את חיבתם ואהבתם למו"ר זצוק"ל. כמו"כ זכורני שפ"א הבאתי קובץ משיחותיו של מו"ר זצוק"ל להגאון הגדול רבי מאיר סאלאוויציק זלה"ה, ואחר זמן מה סיפר לי נכדו דמו"ר זצוק"ל שכשביקר מו"ר זצוק"ל בבית הגרמ"ס זלה"ה, הודה לו על שיחותיו ושיבחם באופן מופלא.

ומאידך גיסא מה נהדר היה המראה דמו"ר זצוק"ל שהיה עמוד השפלות והענוה כלפי כל אחד מגדולי ישראל ומרביצי התורה ואף כלפי הצעירים ממנו בשנים רבות, ובפ"א שהתייעצתי עם מו"ר זצוק"ל אודות בחור שהיה מתקשה בקריאה, ייעץ את עצתו והוסיף ואמר בזה הלשון "שילך לרב שטינמן ולר' מיכל יהודה לבקש ברכה על זה".

חמין ושמן שסכתנו רבנו

מו"ר זצוק"ל היה שלם ומושלם בעניינים שבין אדם לחבירו ועל אף היותו מורם מעם וגדול בענקים, היה משגיח לפרטי פרטים שתהיה הרגשה טובה לזולתו ושלא יפגע ח"ו מאן דהוא בכהוא זה ואף שלא בגרמא. בזכרוני שפ"א נסעתי עם מו"ר זצוק"ל למקום מסויים ובאמצע הדרך ביקש מו"ר זצוק"ל מנהגו ליסע לכולל שבנו שיבדלחט"א לומד בו עבור סידור מסויים, דבר שהיה אמור ליקח רגעים בודדים, לכשהגענו ע"י הכולל יצאו מו"ר זצוק"ל ונהגו מהרכב לכולל ואנכי נשארתי לבדי ברכב מחכה לחזירתם, ולפתע ראיתי את מו"ר זצוק"ל מסתובב מהליכתו, מביט לכיוון הרכב, ושואל את נהגו "איפה הבחור שמגיע אתנו", וביקש מנהגו שילך לקרוא לי שאבוא עמהם, והוא נורא למתבונן.

כשהייתי נוסע עם מו"ר זצוק"ל לשמחות, לעתים היה שואלני אם הכרתי מישהו בהשמחה כי כן היה דרכו בקודש שאף זולתו יחוש תחושת שייכות למקום ולא כמלווה בעלמא. ופ"א כשליוויתיו עם נהגו לאולם שמחות שהיה בו הרבה חדרים, אמר לי בחיבה "בא עמנו שלא תאבד"..ובפ"א כשהגעתי עמו לשמחה פלונית שהשתתף בה קהל מצומצם, בקשני שאומר לו שיזדרז ולא יתמהמה שם, כי ממהר הוא, ותיכף ומיד בהיכנסו לאולם השמחות אמר לבנו שיבדלחט"א ולכמה אנשים שעמדו לצידו בהחוותו לעברי, כי אני בחור מהישיבה שמתלוה אליו וכעת באתי "לשמור עליו" שלא יאחר, וכל זה בלי ספק ע"מ ליתן לי תחישה נעימה של קשר ושייכות למקום השמחה.ובאגב שאלתיו בו בפרק, מפני מה התאמץ לבוא לשמחה זו מאחר שמיהר כ"כ. ואמר לי שיש לו הכרת הטוב משפחתית אליהם מפני שעזרו בדברי מסויים לנכדו נ"י, ואכמ"ל. פ"א כשיצא מהישיבה אחר שיחתו השבועית, התנצל בפניו ראש הישיבה על כך שאינו מלווהו החוצה עקב שצריך להתפלל תפילת ערבית בישיבה, ומו"ר זצוק"ל אמר לו שלא ידאג והצביע עלי בחמימות ובחיוך רחב באומרו שאני מלווהו.

דרכי היה להמתין למו"ר זצוק"ל קודם שבא לשיחה או לשיעור וללוותו לישיבה או לביהמ"ד וכדומה, ובאם מי שהסיעו היה אדם שלא הכירני היה מו"ר זצוק"ל תיכף ומיד בצאתו מן הרכב מתכופף שוב לעבר הנהג ומכירני לו. ובפ"א אמר עלי למאן דהוא שהסיעו, כי אני קשור אליו כך וכך שנים. וכזאת היה כשנחמתי את מו"ר זצוק"ל על פטירת רעייתו הרבנית מינה ע"ה וישב אצלו ראש העיר דרמת השרון, פנה מו"ר זצוק"ל לראש העיר ואמר לו שהוצאתי את שיחותיו לאור עולם, ופוק חזי אשר גם בזמן צער שכזה לא שכח מו"ר זצוק"ל ליתן תחושת שייכות והרגשה נעימה לכל מי שבא בצל קורתו, ומכל שכן שהיה כזאת בעידן חדוותא וכגון בשמחת אירוסיי שאמר למשתתפים בענוותנותו שאני כצינור שלו במה שהוצאתי משיחותיו, וכהנה רבות.

המשך בעמוד הבא...

זכורני שפ"א כששלחתי לו מכתב בדברי תורה ופגשתיו זמן קצר לאחר מכן אמר לי בחיבה "את המכתב שלך קבלתי היום ולא הספקתי לנשק אותו", ולא היו אלו דיבורים משפה ולחוץ כי אם בכל נפשו ומאודו אדיר היה חפצו ליתן הרגשת רוממות ותחושה טובה לזולתו וכאמור לעיל. וכהנה וכהנה ניתן להאריך בדוגמאות רבות מספור ואשר כל אחד ואחד שזכה להכיר את מו"ר זצוק"ל יכול לספר כדוגמתם ולהעיד על כך איך שאצל מו"ר זצוק"ל היה כן כדרך חיים ובתמידות והיה זה בבחינת חמין ושמן שסכתנו רבינו הם הם שעמדו ועומדים לנו לעלות במסילה העולה בית ק ל. ־ ויהא רעווא קדם אבוהון דבשמיא שיזכנו להוסיף לילך בדרך הקודש כפי שהנחילנו מו"ר זצוק"ל ויהיה זה לעילוי נשמתו הקדושה עדי נזכה לראות פניו המאירים בתחיית המתים השתא בעגלא ובזמן קריב אכי"ר. בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען. ■

שביבים / שאול שיף

■ שינה מתוקה

כך היה נוהג רבי חיים מצאנז טרם לכתו לישון. בשעת לילה מאוחרת, לאחר חצות וקרוב לאשמורת הבוקר. הוא היה עולה על יצועו ולפני שהחל לקרוא את "שמע" שעל המיטה, היה אומר: "היה לנו את הרמב"ם, שהיה יחיד ומיוחד בדרכי החקירה הפילוסופית. היה לנו גם את האר"י הקדוש, שהיה יחיד ומיוחד בתורת הקבלה. וכן רבי דוד סגל, בעל ה'טורי זהב', גם הוא היה לנו יחיד ומיוחד בתורת הנגלה. על דעת כל אלה הנני אומר - 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' (דברים ו, ד)." אחר כך היה ממשיך וגומר את קריאת שמע, נשכב על המיטה, ובתוך נשימה אחת היה נרדם וישן שינה טובה ומתוקה. כך נמשך הדבר כמה רגעים, ואחר כך היה קם כארי לעבודת השם יתברך. על דבר זה אמר הרבי: "שני דברים ביקשתי מן השמים, ובשניהם נענו לי - שלא אצטרך לישון הרבה, ושאירדם מיד כשאניח את ראשי על מיטתי."

■ מכיסא השר לכיסא נכים עם כנפיים

[מתוך "קול ברמה"]: מאז פטירתו של מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, אין פוסקים הסיפורים לפאר את דפיה של העיתונות החרדית. סיפורים המתארים את גדלותו-בקודש ובכל העניינים. בקטע זה אנחנו רוצים לעמוד על נקודה שאולי לא שמו לב אליה, והיא - שבגלל חשיבותו הנוראה של כל רגע ורגע שמרן זצ"ל היה אתנו, השתדלו בני המשפחה והמקורבים לשמור על שלומו, ועשו כל אשר שלאל ידם על מנת להבטיח את בריאותו האיתנה. כידוע לכל, לא משו בני המשפחה ממיטתו לאורך תקופה ארוכה מאוד, ושירתוהו בצורה מלכותית שאינה ניתנת לתיאור. וזאת בניגוד למצבם של אנשים זקנים שלא טעמו טעם של תורה בחייהם, שבהגיעם לגיל זקנה כה מופלג כמו של מרן זצ"ל, קרוביהם אינם מתאמצים יתר על המידה, בלשון המעטה, לדאוג לשלומם. וגם בכך אפשר לראות מידה רבה של קידוש השם, וזאת עוד לפני שמדברים על לוויית הענק של מאות אלפי עמך בית ישראל, שהתארגנה בתוך זמן כל כך קצר, ועוד בערב החנוכה כשכולם עסוקים בהכנות לימים הקדושים - וגם זה בניגוד גמור ומוחלט לאנשים החיים מחוץ לבית המדרש, ומוגדרים כ'מנהיגים דגולים', שלהלוויותיהם מגיעים עשרות, ולכל היותר מאות, בני אדם.

אבל אם נחזור לרגע לענין הדאגה-לשלומו בחיי-חיותו, כדאי לספר כאן את מה שסיפר לנו הרב אריה כץ, בעליה של 'אורטופדיה כץ', ממה שראו עיניו בעת שאביו המנוח, ר' יעקב ז"ל, היה מאושפז באחד המוסדות הרפואיים בגוש דן. 'אלמלא ראיתי את הדבר במו-עיניי, לא הייתי יכול להאמין שזה קורה', אומר ר' אריה. יום אחד, הוא מספר, בבואי לשרת את אבי החולה, ולעמוד לצדו, אני עובר במסדרון של המוסד הרפואי, ומבחין לתדהמתי בכסא-גלגלים עליו יושב חולה נכה, הנוסע לבדו במסדרון... בתקופה ההיא עדיין לא היו כסאות-גלגלים חשמליים, ולכן בתחילה לא הבנתי כיצד הכסא זז במהירות שכזו, ובמיוחד שהחולה לא הסיע את עצמו ולא דחף את הגלגלים. ומשראיתי במה ובמי מדובר, הזדעזעתי עד מאוד לנפשי... החולה הזה היה אמור לעבור מחדר הטיפול של הרופא, לחדר בו הוא מאושפז. האחות שהוציאה את החולה מחדרו של הרופא הייתה צריכה להביאו לחדר האשפוז, אבל כיון שהיה מדובר במסדרון ארוך-ארוך, וקצה נפשה של האחות להסיע את הכסא לכל ארכו של המסדרון, היא דחפה את הכסא דחיפה אחת חזקה, לעבר החדר, ובכך ביקשה לחסוך את טרחת-הסעתו של הכסא. ברם, הדחיפה החזקה של האחות 'העיפה' גם את החולה שהיה מונח על הכסא כאבן שאין לה הופכין, והוא כמעט נפל ממנו, מה - גם שעוד חלקיק-שניה היה הכסא עלול להיתקע בקיר המסדרון... 'אלמלא רצתי במהירות לכיוון הכסא ששייט במסדרון, ועצרתי את תנופתו, היה הכסא נתקע בקיר, והחולה היה נופל ממנו', אומר הרב כץ. גם אם היה מדובר בחולה רגיל, היתה צריכה האחות לשמור על כבודו, ובוודאי שהיה אסור לה לנהוג בדרך שנהגה! אבל למרבה התדהמה, ממשיך ר' אריה ומספר, משהצצתי בפניו של החולה הנכה, ראיתי שמדובר ב...שר בכיר לשעבר בממשלה, שכיהן במשך שנים באחד המשרדים הממשלתיים הידועים,ונחשב ל'אישיות בכירה'. לאחר שחלה, אושפז באותו מוסד רפואי, ולא די שבני ביתו לא הגיעו לבקרו כלל, אלא גם הצוות הרפואי התייחס אליו בזלזול, והראיה - מהתנהגותה של האחות... ראו מה בין בני לבן-חמי.

■ אליהו הנביא בנמל יפני

רבי שמאי גינזבורג זצ"ל עמד בראש מערך פעולות הצלה והבאת יהודים לארץ הקודש. בתפקידו ריכז את כל נושאי הכשרות במחנות

העולים, באניות ובמטוסים, שהביאו עולים חדשים לישראל. מצוה גדולה כזו של העלאת יהודים, מדוע תהא בגדר של ׳מצוה הבאה בעבירה׳?! המשגיחים שלו היו צדיקים ממש, והם שסייעו בכשרות באניות. הנסים שאירעו למשגיחים אלו, היו שמימיים ומופלאים. למחנה העולים במרסיי זרמו רבבות עולים, והרב אברהם מימון סייע לרבי שמאי עד מאוד. הרב מיימון היה רב קהילת ״לה רה״ במארסיי, ומחבר ספר ״צורת הלבנה״, העוסק באסטרונומיה ובהלכות קידוש החודש. רבי שמאי בקי היה בשבילי רקיע ככשבילי הש״ס שידע בעל פה, וכך נפשו נקשרה בנפשו. וכששאל ׳במה יוכל לסייע׳, הסביר רבי שמאי את גודל נחיצות הסיוע בכשרות, ומאז, עשה כל שביכולתו כדי לסייע בענייני הכשרות. הרב מיימון לא אבה להתפרנס מתורתו, כי גרס כשיטת הרמב״ם בעניין, שאסור להתפרנס מרבנות. ולכן עבד מספר שעות בודדות בחנות בדים גדולה שבבעלות אחד מעשירי העיר. בכל פעם שרבי שמאי שהה במארסיי עם אניית עולים, נטל הרב מיימון חופשה מעבודתו בחנות הבדים, והתמסר לענייני הכשרות. באחת הפעמים, עת הגיע רבי שמאי למארסיי, הודיע הרב מיימון למעבידו, כי שוב הוא נוטל חופשה בת יומיים, מאחר שרבי שמאי הגיע עם אנייה. אולם המעביד לא ראה זאת בעין יפה, סירב לאשר זאת, כעס מאוד ואמר, כי אין שום חופשה. ״עונת המכירות בשיאה!״. הרב מיימון לא נבהל. שוב חזר והודיע שהוא מחויב ליטול חופשה דחופה. סמקו פניו של בעל החנות מכעס והודיע לו על פיטוריו.נוכח הודעת הפיטורין, נטל הרב מימון את תיקו והלך היישר לרבי שמאי. רק עזב את החנות, ובעל המפעל החל לחוש בכאבים עזים בכל גופו. הכאבים הלכו והחמירו, ומצבו המשיך להידרדר. לפתע נזכר בוויכוח שהיה לו עם הרב מיימון. וכך באישון לילה נשמעו נקישות בדלת ביתו של הרב מימון, ובני משפחתו של בעל החנות עומדים בוכים, ומבקשים שיסלח לו וירחם עליו. הרב מיימון ביטל את הדברים במחי יד, ובפנים מאירות הודיע כי הוא מוחל מחילה גמורה למעבידו. ומיד נעלמו הכאבים והמחלה המסתורית!. בצוות המובחר שליקט רבי שמאי סביבו. היה גם הרב יעקב לוי. הוא היה מל״ו צדיקים נסתרים שבדור, שאיבד את כל משפחתו בשואה. באחת מנסיעותיו הרבות הגיע הרב לוי ליפן הרחוקה. בעוד הספינה עוגנת בנמל, ישב הרב לוי באולם ההמתנה כשהוא מעיין בספר קודש.פתאום התיישב לידו אדם והציץ מרחוק בספר שהחזיק. לא חלפו דקות רבות, והאלמוני פתח את פיו ושאלו בענייני לימוד.הרב לוי השיב לו אפוא על שאלותיו ולא הבחין כי האוניה יצאה לדרכה בלעדיו. הרב לוי חזר לאולם ההמתנה כדי למצוא את אותו טרדן שהעסיקו בדברי תורה שמא יידע לומר מתי יש עוד ספינה, וגם לשבת ללמוד עמו... אלא שאותו פלוני לא נמצא. ג׳ ימים לאחר מכן .הגיעה הבשורה המרה, שאותה ספינה שהפליגה בלעדיו טבעה בלב ים. שליח ההשגחה העליונה הגיע לנמל היפני כדי להציל צדיק נסתר זה מרדת אל המצולות... [הרב חנניה צ׳ולק, יו״ר ״עזר מציון״.]

״אף בשערה קלה של יהודי״

פעם נענה הרה ״ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי״ע בעת ׳רעוא דרעוין׳ והוא כאש להבה. זרק את עצמו על הכסא וראשו מאחור וזעק: בכל צרתם לו צר... הנה יכול יהודי להיות תלמיד חכם ובר אוריין, יהודי מכובד. אך באם הוא פוגע אף בשערה קלה מראשו של יהוד, הרי הוא מאבד את כל חשיבותו ואינו שווה מאומה. כי אכן עיקר גדול מאד הוא הנהגה ראויה בין אדם לחברו, והבאת שלום בין בני ישראל.

הדלקת נר שבת בשמן זית

/ הרה״ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט״א

בפרשתנו פרשת תצוה (שמות כ״ח, כ׳) כתוב: ויקחו אליך שמן זית זך.

הסתפקתי, מה עדיף טפי להדלקת נר שבת, כשיש לו מעט שמן זית שיספיק לו רק לזמן הסעודה בליל שבת, ויהיה אור צלול (עיין שבת דף כ״ג ע״א) בשעת הסעודה, או יותר טוב להדליק בשאר שמנים שאין אורם צלול כל כך, אמנם יהיה דלוק יותר זמן?

א מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט״א, כתב לי וז״ל, כרצונו. עכ״ל.

ב הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט״א, רבה של העיר העתיקה בירושלים, כתב לי וז״ל, תלוי אם חושב להישאר עוד אחרי הסעודה והאור דרוש לו, או לא. עכ״ל.

ג הגר״ר יאיר חדד שליט״א, מח״ס שו״ת ״דבריך יאיר״, כתב לי וז״ל, הנה בשבת (כג.) איתא א״ר יהושע בן לוי כל השמנים כולם יפים לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר. אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי, אמר, האי משך נהוריה טפי, כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי, מהדר אמשחא דזיתא, אמר, האי צליל נהוריה טפי, ע״כ. ופירש״י משוך נהוריה, אינו ממהר לכלות כשמן זית, צליל נהוריה, צלול ומאיר. ע״כ. וכתבו התוס׳ (ד״ה מריש) נראה דאנר חנוכה קאי, ומשום טעמא דמסיק דנפיש נהוריה טפי, אבל לנר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו כדמוכח במתניתין דכולהו מודו ביה דמדליקין. ע״כ. [ובאמת שמזה יש להקשות על המג״א (סימן תער״ב אות ב׳) שכתב דלגבי נ״ח אין הידור מצוה שידלק יותר זמן, ואילו הכא משמע דאי הוו תרווייהו משיך וצליל, עדיף טפי משיך, וכעת אין הזמן לפלפל בזה].

ומכל מקום משמע דפשוט דלגבי נר שבת עדיף שידליק בשמן זית, וידלק פחות זמן, ממה שידליק בשאר שמנים וידלק יותר, ואם כן מה שכתב בשו״ת הלק״ט (ח״א סי׳ רמ״ז) שאלה, כמה שיעור השמן שיתן בנר שבת כדי לברך להדליק, תשובה, דבר שמצוותו בלילה, כל הלילה מצוותו. ואם איש עני הוא ישכב באפלתו, ולפחות יקח כשיעור סעודה. עכ״ל. וכ״כ יד אהרן בהגה״ט (סי׳ רס״ג),

והביאם כה"ח (שם אות ל"א). מיירי נמי בשמן זית, דאי בשאר שמנים, עדיף שידליק בשמן זית וידלק פחות כמ"ש התוס'.
ואם אין אור בבית, אלא אור הנרות, צריך להדליק נר נוסף שידלוק גם בלילה כדי שלא יכשל, כמ"ש המחה"ש על דברי המג"א (סי' רס"ג ס"ק ט"ז). ובזה נראה דאם אין לו להדליקו משמן זית, יכול להדליקו משאר שמנים, ובלבד שלא יהיה מאותם השמנים שאסור להדליק בהם, כדתנן במתני' (שבת כ:) כנלע"ד. (עכ"ל)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il